

Diari d'un soldat – Joaquim Casas

A la contracoberta de *Diari d'un soldat*, de Joaquim Casas (Blanes, 1911 – Mataró, 1993) hi llegim: “El seu primer llibre, *L'enterrament*, és la novel·la catalana més venuda dels darrers anys”. Tanmateix, aquest autor no apareix a la majoria de les històries de la literatura contemporània. Joan Triadú li dedica exactament una línia al seu llibre *La novel·la catalana de postguerra*, i Josep Faulí no gaire més a *Novel·la catalana i guerra civil*.

Diari d'un soldat va aparèixer l'any 1959 a la Nova Col·lecció Lletres, d'Albertí Editors, que juntament amb El Club dels Novel·listes de l'editorial Aymà van ser les iniciatives editorials en català més rellevants de l'època. A la Nova Col·lecció, formada per llibres de butxaca, hi van publicar autors com Manuel de Pedrolo, Josep Maria Espinàs, Xavier Benguerel i Maria Aurèlia Capmany.

Aquest llibre de Joaquim Casas Busquets (no s'ha de confondre amb Joaquim Casas-Carbó, assagista nascut a mitjan segle XIX) aplega els textos escrits entre octubre i desembre de 1938 pel soldat de ficció Ramon Olzinelles. Aquest narrador, un jove empleat de banca sense gaires aptituds marcial, es dedica a enyorar Barcelona des de la seva destinació militar a Extremadura. La major part del diari relata les penúries de la tropa: fam, fred, son i tedi, interrompudes pels atacs de l'aviació franquista, pel festeig amb les noies del poble, per desercions, robatoris, borratxeres, viatges i períodes d'instrucció. Albert Chillón, que ha estudiat a consciència les relacions entre periodisme i literatura, considera aquest llibre pròxim a la crònica i al reportatge novel·lat. En aquest sentit, el situa al costat de *556 Brigada Mixta*, d'Avel·lí Artís-Gener, *Unitats de xoc*, de Pere Calders, i *K. L. Reich*, de Joaquim Amat-Piniella.

El personatge Ramon Olzinelles es mira el conflicte amb una certa distància: “Menteix qui diu que la guerra té bellesa i grandesa. La guerra és roí, baixa, animal. La guerra és el cul de la civilització, l'evacuatori de totes les putrefaccions, l'autèntica bassa.” La sequedat i la pobresa d'Extremadura l'aclaparen. En aquest panorama desolador, destaquen uns quants personatges secundaris dibuixats amb pocs traços: Rovira, depredador sexual; Granados, home desenganyat; Navarrete, màrtir republicà; Felipa, la camperola amb qui festeja el protagonista.

Superada la meitat del llibre, s'obren tres interrogants: ¿qui ha matat el soldat que apareix mort a la rereguarda? ¿s'establirà un triangle Rovira-Felipa-Ramon? ¿quin

destí espera Granados? Cap d'aquestes qüestions queda resolta en el llibre, que acaba sense desenllaç, en un epíleg escrit a la Barcelona ocupada per les tropes de Franco.

El que sobta més de *Diari d'un soldat* és l'agilitat, ja que està format per una setantena de capítols breus -de vegades brevíssims- que narren escenes d'una manera pròxima a la sensibilitat cinematogràfica. La prosa, fresca i directa, resulta estimulant. Tot plegat contrasta amb la llarga i tortuosa novel·la russa titulada *Incerta glòria*, de Joan Sales, apareguda dos anys abans. Al marge de valoracions literàries, el llibret de Joaquim Casas resulta molt més proper a les formes actuals de l'escriptura. Un exemple: "Sortirem de Barcelona en clarejar el dia de l'endemà de Nadal. L'expedició estava composta, almenys, de vint o vint-i-cinc vagons d'aquells tan tronats, balcànics. El fred era intensíssim. La tropa feia molta tabola però a mi la processó m'anava per dins. 'Això s'embolica', pensava."

Les frases ocasionalment líriques ("La nit és un aire, avui, cavalcant la fosca") contrasten positivament amb la grisor ambiental. En un altre pla, sobta la llibertat amb què *Diari d'un soldat* va ser escrit i publicat abans de la lleugera liberalització del règim franquista que va tenir lloc a principis dels seixanta. D'una banda, el punt de vista no és pas l'oficial ("Ha caigut Barcelona!", llegim a les últimes pàgines); el pare del protagonista arriba a afirmar: "Això de les misses és per als rics, i per als ganduls". De l'altra, el llibre descriu el comportament sicalíptic del soldat Rovira, la filosofia del qual es pot resumir, segons el narrador, en una sola frase: "Granota, fica't al cove!". També hi trobem expressions tan contundents com "*Que vayan a robar al coño de su abuela*".

La visió de la guerra que ofereix *Diari d'un soldat* no coincideix amb els tòpics que hem anat acumulant al llarg dels anys. El comissari del batalló, per exemple, resulta molt més humà i realista que el comandant, el qual no toca gaire de peus a terra. Un dels capítols inclou la referència a una relació homosexual que acaba amb els dos soldats assotats pel capità, un càstig que no devia diferir gaire dels que tenien lloc a l'altra banda de la trinxera.

L'itinerari vital de Joaquim Casas és un exemple de la convencionalitat de les fronteres administratives. Nascut a Blanes, de ben petit la seva família es va traslladar a Lloret, i poc després es va establir a Mataró. Són pocs quilòmetres de distància en dues comarques limítrofs, però amb el mapa de províncies al davant resulta que el nostre autor es va mudar de Girona a Barcelona.

Joaquim Casas va ser un dels fundadors del PSUC al Maresme -tot i que no va exercir càrrecs de responsabilitat- i va col·laborar assíduament a la revista *Combat*. Va

lluitar en els fronts d'Extremadura i Terol, i després de la guerra va ser condemnat a cadena perpètua, tot i que va sortir de la presó al cap de quatre anys. Durant la postguerra va participar en tota mena d'iniciatives civils vinculades a la cultura catalana. Va escriure assajos locals, contes i unes quantes i novel·les: *La insòlita aventura d'Elisenda Camprubí* (1956), *Diari d'un soldat* (1959), *Cara i creu* (1960), *Festival de cendres* (1961). Els llibres que s'han reeditat són els de temàtica local: la novel·la *L'enterrament* (1955 i 1974) i *Cel·luloide ranci* (1958 i 1992). El seu proverbial sentit de l'humor amb prou feines es manifesta a *Diari d'un soldat*, un llibre que, al contrari que moltes obres d'autors més consagrats que van aparèixer a Nova Col·lecció Lletres, ha envellit prou bé.